

**L'Obra Cultural Balear
i l'educació: els primers
cursos de llengua i
literatura catalana
organitzats per l'entitat
(1962-1969)**

Elvira Salom Abellán
*Universitat de les Illes
Balears*

Educació i Cultura
(2013), 24
193-212

L'Obra Cultural Balear i l'educació: els primers cursos de llengua i literatura catalana organitzats per l'entitat (1962-1969)

Education and the Obra Cultural Balear: the first catalan language and literature courses organized by this body (1962-1969)

Elvira Salom Abellán*

Resumen:

Se presenta una descripción y análisis de los primeros cursos de lengua y literatura catalana organizados por la entidad Obra Cultural Balear, llevados a cabo en el Estudio General Luliano y en diferentes centros docentes de las Islas Baleares. La entidad fue fundada oficialmente el mes de diciembre de 1962, por lo tanto, se estudian los cursos escolares comprendidos entre 1962-63 i 1968-69. Finalmente, se presentan toda una serie de cuadros y gráficos que nos permiten visualizar con más facilidad la información expuesta. Todo ello nos comporta, en última instancia, algunas conclusiones.

Palabras clave: Obra Cultural Balear, enseñanza, cursos, lengua catalana.

Abstract

This paper presents an outline and analysis of the first Catalan language and literature courses organized by the Obra Cultural Balear, held at the Estudi General Lul-lià and different schools in the Balearic Islands. The body was officially founded in December 1962, and so an analysis is made of the academic years spanning 1962/63 to 1968/69. Lastly, we present a series of tables and graphs providing a summarized overview of all the information that is given. This leads finally to a number of concluding remarks.

Keywords: Obra Cultural Balear, teaching, courses, Catalan language.

* Universitat de les Illes Balears. Adreça electrònica: mesalom@gmail.com

Aquest article fou aprovat per publicar-lo el novembre de 2012.

1. Els orígens de l'Obra Cultural Balear

En aquest article pretenem descriure i analitzar l'organització de cursos de llengua i literatura catalana gestionats per l'Obra Cultural Balear, que se celebraren a l'Estudi General Lul·lià i en altres centres docents des de 1962, any d'eclosió de l'entitat. En aquesta ocasió el nostre interès se centrarà en els primers anys d'aquesta experiència, més concretament estudiarem aquests cursos fins a l'any 1969.

L'Obra Cultural Balear té el seu naixement legal com a societat civil de caràcter cultural a la ciutat de Palma, a les dotze hores del dia 21 de desembre de l'any 1962¹ davant el notari senyor Josep Massot Novell.² La primera acta de l'Assemblea General d'aquesta entitat, l'acta de constitució, ens concreta la data i l'assistència dels quinze socis que atorguen l'escriptura de constitució de la societat,³ ens indica els estatuts socials sobre la base dels quals es formalitza i l'establiment, per acord unànim dels signants, del primer Consell de Gestió.

Els seus objectius principals inicials, palesos als mateixos estatuts, són impulsar i fomentar estudis literaris, històrics i lingüístics; la celebració de concursos per a premiar obres literàries o artístiques; la subvenció de llurs publicacions o edicions; i qualssevol altres activitats anàlogues o concordants relacionades amb les formes d'expressió autòctones de les Illes Balears.

Els quinze socis atorgants de l'escriptura de fundació de la societat, amb una quota de participació mínima de mil pessetes, foren:⁴

1. Sr. Miquel Forteza Pinya
2. Sr. Miquel Marquès Coll
3. Sr. Antoni Fernàndez Suau
4. Sr. Miquel Fullana Llompart
5. Sr. Pau Alcover de Haro
6. Sr. Miquel Arbona Oliver
7. Sr. Bartomeu Barceló Pons
8. Mn. Josep Capó Juan
9. Sr. Francesc de Borja Moll Casasnovas
10. Sr. Joan Pons Marquès
11. Sr. Joan Sard Pujadas
12. Sr. Josep Casasayas Truyols
13. Sr. Josep Coll Bardolet
14. Mn. Josep Verd Palou
15. Sr. Carles Forteza Steegmann

¹ FULLANA LLOMPART, Miquel. *Els 10 primers anys de l'Obra Cultural Balear*. Palma: Obra Cultural Balear, 1991, p. 9. MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja. *Els altres quaranta anys (1935-1974)*. Palma: Editorial Moll, 1975, p. 210.

² Notari de Palma. Condonada els honoraris corresponents a l'escriptura de constitució de la societat (acta número 15 del Consell de Gestió, data: 29/10/1963. Arxiu de l'Obra Cultural Balear).

³ Es consulta la còpia exacta de l'escriptura (número 4893), ubicada a l'arxiu de l'Obra Cultural Balear, expedida pel notari Jaume Ferrer Pons, de Palma, en qualitat de notari encarregat del protocol de l'autoritzant a petició d'Antoni Mir Fullana, director gerent de l'Obra en aquell moment. Data d'expedició: 02/02/1988. Se n'expediren altres dues còpies: una el mateix dia de la constitució de la societat, que expedí el notari Josep Massot, i una altra el 21 de març de 1986, que expedí el notari Jaume Ferrer a petició de Josep Casasayas Truyols.

⁴ Acta número 1 de l'Assemblea General, data: 21/12/1962. Primer llibre d'actes d'assemblees generals. Arxiu de l'Obra Cultural Balear.

Així mateix, en la reunió del Consell de Gestió del dia 28 de desembre de 1962,⁵ s'acorda considerar socis fundadors les persones adherides durant el primer trimestre de 1963. En la reunió que mantingué el Consell el 19 d'abril de 1963 s'acorda proposar, en la següent Assemblea General que s'havia de celebrar, que s'ampliàs el termini d'admissió de socis amb caràcter de «fundador» fins i tot al primer semestre de 1963.⁶

Finalment, la resta de socis fundadors, dels 31 que s'hi consideraren, que componen el quadre d'honor són:⁷

16. Sr. Climent Puig Farreres
17. Sr. Bernat Vidal i Tomàs
18. Sr. Tomàs Cano Cantallops
19. Sr. Antoni Casso Oleo
20. Sr. Joan Sbert Massanet
21. Sr. Guillem Colom Ferrà
22. Sr. Josep Mascaró Passarius
23. Sr. Gabriel Cortès Cortès
24. Sr. Norbert Bauzà Frontera
25. Sr. Miquel Massot Miquel
26. Sr. Andreu Crespi Salom
27. Sr. Ignasi Rotger Villalonga
28. Sr. Pere Antoni Arbona Pizà
29. Sr. Josep Forteza-Rei i Forteza
30. Sra. Aina Moll Marquès
31. Sra. Francesca Moll Marquès

La primera Junta Directiva⁸ o Consell de Gestió de l'entitat quedà establerta, segons indica l'article 11 dels estatuts, i acordada per unanimitat dels atorgants de l'escriptura de constitució de la manera següent:

- President: Miquel Forteza i Pinya,
Vicepresident: Miquel Marquès i Coll,
Tresorer: Antoni Fernàndez i Suau,
Secretari: Miquel Fullana Llompart,
Vocals: Pau Alcover i de Haro,
Miquel Arbona i Oliver,
Bartomeu Barceló i Pons,
Josep Capó i Juan,
Francesc de Borja Moll i Casasnovas,
Joan Pons i Marquès,
Joan Sard i Pujadas.

⁵ Acta número 1 del Consell de Gestió, data: 28/12/1962. Primer llibre d'actes del Consell de Gestió. Arxiu de l'Obra Cultural Balear.

⁶ Acta número 8 del Consell de Gestió, data: 19/04/1963. Primer llibre d'actes del Consell de Gestió. Arxiu de l'Obra Cultural Balear.

⁷ El quadre de socis fundadors queda reproduït i aprovat, com també s'aprova l'escriptura de constitució de l'entitat, en l'acta número 2 de l'Assemblea General, data: 31/12/1962. Primer llibre d'actes d'assemblees generals. Arxiu de l'Obra Cultural Balear. També es pot consultar a FULLANA LLOMPART, Miquel. *Els 10 primers anys de l'Obra Cultural Balear*. Palma: Obra Cultural Balear, 1991, p. 9-10.

⁸ «Políticament diversa, on predominava una dreta sana i honesta (liberals, conservadors, carlins, etc.), que oscil·lava entre el regionalisme i el nacionalisme.» FULLANA LLOMPART, Miquel. *Els 10 primers anys de l'Obra Cultural Balear*. Palma: Obra Cultural Balear, 1991, p. 9.

La desclosa de l'Obra Cultural Balear es precedeix d'una sèrie de trobades que Miquel Fullana,⁹ primer secretari de l'entitat, ens explica en primera persona. «Quan, a final de novembre de 1962, vaig rebre un escrit de l'amic Francesc de B. Moll per tractar de la constitució d'una societat civil destinada al foment i a la difusió de la llengua, jo ja estava informat que l'11 de juliol de l'any anterior s'havia creat una societat semblant a Barcelona en defensa de la cultura catalana, Òmnium Cultural,¹⁰ integrada per un grup limitat de persones de prestigi professional i intel·lectual, procedents de diversos estaments socials. En aquell temps, Francesc de B. Moll era vocal de l'Institut d'Estudis Catalans¹¹ i assessor d'Òmnium Cultural, i fou en Moll, justament, qui va veure clara la necessitat de constituir una entitat com Òmnium Cultural a Mallorca, on –això també era ben evident– la consciència de la nostra cultura dormia.»

En paraules de Francesc de Borja Moll: «Aquells anys 60 havia pres força a Catalunya l'“Òmnium Cultural”, societat de mecenatge en favor de les formes de cultura autòctones. Davant l'esforç que aquella institució representava, jo m'empegué a veure que a les illes no es feia res per ajudar econòmicament a tantes iniciatives que semblaven urgents però que romanien aturades o ni tan sols eren iniciades. Era trist que, entre tanta gent rica i que s'enriquia a Mallorca, no hi hagués ningú que prengués pel seu compte la financiació d'ensenyança, de publicacions, de cursos, de conferències, de teatre, etc., que fossin ben nostres per l'esperit i per la forma d'expressió. Fins i tot els “de la Ceba”, que estimaven tots aquells valors, semblaven entabanats, resignats a seguir rememorant les belleses del Pi de Formentor i de “La Serra” i contents de veure que hi havia joves que n'asseguraven la supervivència; però ningú no semblava adonar-se que la continuïtat arribaria a ésser impossible si no l'estimulaven en l'aspecte econòmic ni la feien sentir com un vertader problema social.»¹²

⁹ FULLANA LLOMPART, Miquel. *Els 10 primers anys de l'Obra Cultural Balear*. Palma: Obra Cultural Balear, 1991, p. 7.

¹⁰ Òmnium Cultural va néixer oficialment l'11 de juliol de 1961 a Barcelona, davant el notari Frederic Trias de Bes. Els fundadors foren: Lluís Carulla, Fèlix Millet, Pau Riera, Joan Vallvé i Joan B. Cendrós. El seu objectiu inicial i principal fou la protecció de la cultura catalana, «que feia vint anys que era fortament perseguida, i perquè crèiem, a la vegada, que calia superar les formes de mecenatge disperses que privaven fins aleshores.» Vegeu CENDRÓS CARBONELL, Joan B. «La fundació i els primers anys d'Òmnium Cultural». A: AAVV. *Òmnium Cultural: 1961-1986. XXV Aniversari*. Barcelona: Òmnium Cultural, 1986, p. 9. Val a dir que els cinc fundadors d'Òmnium s'adheriren a la causa de l'Obra tot just conèixer la seva existència a través d'una carta adreçada a l'entitat, des de l'Obra Cultural Balear, signada pel president, Miquel Forteza Pinya, en data 28 de febrer de 1963. A banda de la comunicació de la constitució de l'Obra, en aquesta carta s'ofereix el suport a Òmnium des de i a les Illes, els feliciten per les iniciatives dutes a terme i s'informa que els adreçaran còpies dels estatuts de l'Obra, en tenir-los impresos.

¹¹ «L'Institut d'Estudis Catalans, fundat i ampliat per iniciativa d'Enric Prat de la Riba, segons acord de la Diputació de Barcelona del 18 de juny de 1907 i del 14 de febrer de 1911, és una “corporació acadèmica, científica i cultural que té per objecte l'alta recerca científica i principalment la de tots els elements de la cultura catalana.” Així ho reconeix el Reial Decret 3118 del 26 de novembre de 1976, que recull la lletra i l'esperit dels acords fundacionals.

»La corporació té la seu a la ciutat de Barcelona (Annex al RD, art. 2).

»L'àmbit d'actuació oficialment reconegut a l'Institut s'estén a les terres de llengua i cultura catalanes (Article primer del RD).

»L'any 1922 fou admès a la Union Académique Internationale, fundada poc temps abans, i hi ha col·laborat i hi col·labora en diverses empreses internacionals de recerca.

»L'Institut té, doncs, una llarga història, unes línies d'actuació ben delimitades, que hom ha anat precisant al llarg del temps, i una realitat present de cara al futur. Aquestes ratlles són una notícia del que és i el que ha estat l'Institut d'Estudis Catalans.» INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *L'Institut d'Estudis Catalans: 1907-1986*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1986, p. 5.

¹² MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja. *Els altres quaranta anys (1935-1974)*. Palma: Editorial Moll, 1975, p. 208-209.

La iniciativa de Francesc de Borja Moll es materialitza, en primer lloc, en les primeres reunions convocades pel mateix Moll per plantejar el projecte, avaluar-ne el suport i fer un intercanvi d'impressions amb companys que considerava afins a la proposta. Així, el 3 de desembre de 1962 es reuniren a les oficines de l'Obra del Diccionari, en un tercer pis de la plaça del rei Jaume I, per tal, entre d'altres, de decidir el nom de l'entitat.¹³ Cal dir aquí, com esmenta Fullana¹⁴ i ja ens avançà Antoni Colom,¹⁵ que l'associació fou «anomenada amb tota intenció, car la seva grafia era idèntica en castellà i en català i a més es referia a una localització “provincial”».

El 14 de desembre d'aquell any 1962 es dugué a terme una segona reunió, a la qual assistiren uns quinze convocats. En aquella reunió, a casa de Francesc de Borja Moll, es redactaren els estatuts de la nova entitat, es determinà la composició de l'organigrama, es concretà l'aportació inicial dels socis i es decidí quina seria la primera Junta Directiva.¹⁶ La proposta inicial que plantejaren els presents sobre la futura presidència de l'associació fou el nom de Francesc de Borja Moll, iniciador del projecte. Ell rebutjà el càrrec, exposant els motius següents: «en primer lloc, perquè tenia poques condicions diplomàtiques i de relació, a causa dels meus hàbits de vida retreta; segonament, perquè no volia que ningú pogués pensar (i ho haurien pensat, ben segur!) que m'havia empescat aquella iniciativa per donar-me importància i fer-me un pedestal; i en tercer lloc, perquè entre els reunits hi havia una persona que jo considerava especialment apta per a presidir-nos: l'enginyer-poeta Miquel Forteza.»¹⁷ Miquel Forteza fou proposat president pel soci Joan Pons, i tothom hi va estar d'acord. «Era un home que escrivia molt bé. Afeccionat a la poesia, fou traductor excel·lent d'importants poetes estrangers, com és ara Edgar Allan Poe. D'altra banda, Forteza era un home respectat per les autoritats franquistes. Delegat d'Obres Públiques, també estava ben relacionat amb l'Església, atès que el seu germà Guillem havia estat arquitecte diocesà.»¹⁸ Sabem que Miquel Fullana coneixia Guillem Forteza;¹⁹ fou el segon delineant que treballà amb l'arquitecte escolar. Diem arquitecte escolar perquè el 4 de març de 1921 fou nomenat arquitecte director de Construccions Escolars de l'Estat a les Balears i vocal tècnic de la Junta Provincial de Primera Ensenyança, càrrec que desenvolupà al costat de l'inspector de Primera Ensenyança Joan Capó Valls de Padrinas, i que donà peu a més de cent vint projectes escolars.²⁰

Seguint en la línia d'anàlisi de l'adquisició de condició material de la idea de Francesc de B. Moll, i en segon lloc, la passa legal decisiva fou, com hem dit, l'atorgament de l'escriptura de constitució de la societat davant el notari Josep Massot Novell, de Palma. Tercerament, s'han de tenir presents les celebracions de, per una banda, el primer Consell de Gestió i, per l'altra, la primera Assemblea General; tot seguint la cronologia d'esdeveniments que donaren lloc a la fundació de l'Obra Cultural Balear.

¹³ FULLANA LLOMPART, Miquel. *Els 10 primers anys de l'Obra Cultural Balear*. Palma: Obra Cultural Balear, 1991, p. 8.

¹⁴ FULLANA LLOMPART, Miquel. *Els 10 primers anys de l'Obra Cultural Balear*. Palma: Obra Cultural Balear, 1991, p. 8.

¹⁵ COLOM CAÑELLAS, Antoni J. *Nacionalisme i educació a Mallorca*. Palma: Obra Cultural Balear (Monografies, 12), 1983, p. 26.

¹⁶ Tots aquests aspectes, entre d'altres, apareixen reflectits en l'escriptura de constitució de l'entitat.

¹⁷ MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja. *Els altres quaranta anys (1935-1974)*. Palma: Editorial Moll, 1975, p. 209.

¹⁸ FULLANA LLOMPART, Miquel. *Els 10 primers anys de l'Obra Cultural Balear*. Palma: Obra Cultural Balear, 1991, p. 8.

¹⁹ MAYOL AMENGUAL, Jaume. *L'arquitectura escolar de Guillem Forteza Pinya. Societat, cultura i política a la Mallorca de començament del segle XX*. Palma: Lleonard Muntaner Editor i Institut d'Estudis Baleàrics, 2011, p. 431.

²⁰ *Ibidem*, p. 46.

El primer Consell de Gestió se celebrà el 28 de desembre de 1962, a casa del president, Miquel Forteza, al carrer de Sant Bartomeu, número 17, primer pis, segona porta. Els assistents foren: Miquel Forteza en qualitat de president, Miquel Fullana, com a secretari, i Joan Pons, Francesc de Borja Moll, Joan Sard, Bartomeu Barceló, Pau Alcover i Miquel Arbona, en qualitat de vocals. En aquella sessió es va preparar la primera Assemblea General ordinària, per tal de donar a conèixer la constitució de la societat. S'acordà la convocatòria de la dita reunió per al 31 de desembre²¹ d'aquell mateix any, i s'establí per a aquell fi l'ordre del dia següent:

1. Lectura de l'acta de constitució de la societat.
2. Socis fundadors.
3. Pla de treball immediat.

S'acorda també l'elaboració d'una circular que donàs a conèixer l'entitat i el seu propòsit, a l'efecte de lliurar-la a persones considerades simpatitzants amb la causa. Francesc de Borja Moll s'encarregà de redactar-la i, amb el suport de la resta de socis, es pogué lliurar a diferents persones. S'obrí, per a aquesta finalitat, una llista de noms i domicilis. Moll fa la proposta de dos nous socis: les seves dues filles, Aina i Francesca Moll Marquès. Són acceptades com a sòcies.

2. Els plans lingüístics de l'OCB

Referent al pla de treball immediat, en la primera reunió del Consell de Gestió, es parla d'organitzar cursos de mallorquí a l'Estudi General Lul·lià i en altres col·legis; de la publicació de monografies i llibrets il·lustrats de rondalles, versos i dibuixos tipus *Cavall Fort*, entre d'altres aspectes que no queden reflectits literalment a l'acta de la sessió. Es parla també de fer gestions amb els directius de l'Escoltisme i s'encarrega al secretari l'elaboració d'un dibuix per al segell de la societat.

La primera Assemblea General ordinària²² se celebrà el 31 de desembre de 1962. S'obre la sessió amb unes paraules de salutació del president, Miquel Forteza, als reunits. Tot seguit, el secretari llegeix l'escriptura de fundació i l'acta de constitució de la societat. A continuació, llegeix la llista de socis fundadors amb l'aportació de cada un d'ells al capital social. S'aproven l'acta de constitució i la llista dels 31 socis fundadors de la societat, que representen en conjunt una aportació de cinquanta-quatre mil pessetes. Es posen tots els càrrecs a disposició de la Junta i s'aproven per unanimitat; queda constituït així el primer Consell de Gestió de l'Obra, tal com estableix l'article 11 dels estatuts.

El conseller Francesc de Borja Moll exposa el pla de treball que el Consell ha considerat com a immediat i, després de diverses deliberacions i suggeriments dels senyors Josep Forteza-Rei, Climent Puig, Francesc de Borja Moll, Joan Pons, Josep Capó, Miquel Arbona, Josep Verd, Joan Sbert, Gabriel Cortès i Andreu Crespi, s'acorda que el primer pla de treball²³ anual de l'entitat sigui:

²¹ Dia en què les tropes del rei Jaume I entren a Mallorca, el 1229. Més endavant, agafaran el nom d'aquesta mateixa data uns dels premis atorgats per l'Obra Cultural Balear: «L'any 1987 es complia el primer quart de segle de l'existència de l'OCB i aquell XXV aniversari de la fundació de l'entitat es va celebrar amb tot un seguit d'actes que culminaren amb la instauració dels Premis 31 de Desembre, de caràcter anual. [...] destinats a reconèixer i estimular les actuacions favorables a la llengua i la cultura pròpies, i la consciència nacional»; extret de MAGRINYÀ BRULL, Josep M. *10 Anys de Premis 31 de Desembre*. Palma: Obra Cultural Balear, 1997, p. 9 i 19.

²² Acta número 2 de l'Assemblea General, data: 31/12/1962. Primer llibre d'actes d'assemblees generals. Arxiu de l'Obra Cultural Balear.

²³ Així, tal com el reproduïm, és com es troba redactat a l'esmentada acta.

a) Organitzar el Curs de Llengua i Literatura Catalana, grau elemental, a l'Estudi General Lul·lià.

b) Procurar que també s'organitzin cursos de mallorquí al Col·legi Ramiro de Maeztu,²⁴ al dels franciscans i al de Montision.

c) Fer els exàmens de tots aquests cursos a l'Estudi General Lul·lià.

d) Que la garantia dels premis sia en la forma que es detalla a continuació: per als alumnes que tinguin «Excel·lent», un viatge de quatre dies a Barcelona; un premi de cinc-cents pessetes en efectiu als que treguin la qualificació de «Notable»; un lot de llibres als que treguin «Aprovat» i, a més, regalar a cada un dels alumnes que hagin assistit a les classes de l'Estudi General un fullet ortogràfic amb un vocabulari de paraules dubtoses.

e) Publicació de monografies de divulgació tipus Panorama Balear, dirigida pel conseller Joan Pons i Marquès, si bé es considera necessari un llarg temps per a la preparació de temes, autors, etc.

f) Propagar les publicacions *Cavall Fort* i *L'Infantil*, considerant que és probable aconseguir els gravats d'aquestes publicacions per a adaptar-hi els textos en mallorquí.

g) Ajudar la revista *Lluc* per a contrarestar la campanya que li fan en contra d'ençà que es publica en la nostra llengua.

En aquesta primera Assemblea General, a més del descrit en els paràgrafs anteriors, es va parlar també de la possibilitat d'editar el catecisme i el missal en català. A l'efecte, es va considerar convenient esperar el canvi de litúrgia i, mentrestant, establir contacte amb els liturgistes de Montserrat²⁵ per preparar el missal. S'amplia la llista de les persones simpatitzants amb la causa –considerades possibles socis– amb altres noms, i s'acorda enviar-los la circular redactada.

Del pla de treball acordat i dut a terme per l'Obra l'any 1963, analitzam en aquest article els quatre primers punts, tots en relació amb el foment de l'ensenyament de la llengua catalana a les Balears, en el moment del naixement de l'Obra.

Cal distingir, com deixa palès Jaume Oliver Jaume en el fullet elaborat per a la campanya per a la normalització lingüística a les Illes Balears, editat per la Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears el 1985, entre «classes de llengua catalana» i «classes en llengua catalana». La definició s'emmarca en el context escolar del moment (recent aprovació de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, 1983; i elaboració de la primera llei de normalització lingüística de les Balears) i diu el següent: «Classes de llengua catalana vol

²⁴ Actual Col·legi Pius XII.

²⁵ En aquest sentit, cal recordar la publicació MASSOT I MUNTANER, Josep. *Els creadors del Montserrat modern. Cent anys de servei a la cultura catalana*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2a ed. 2012, d'on reproduïm: «El 1934 aparegué una publicació de tipus popular, feta sobretot pels joves del monestir: el "Missal del Poble", que sortia en petits fascicles els diumenges i festes de precepte. En trobem dues sèries o edicions, una que va del 16 de desembre de 1934 al 24 de novembre de 1935 i una altra –de format més gran– que va del dia 1 de desembre de 1935 al 23 d'agost de 1936 i els darrers números de la qual evidentment no pogueren arribar als cancells de les esglésies on normalment eren distribuïts.

»En aquesta època, alguns monjos col·laboraven igualment a l'exterior –amb articles o llibres–, en català i alguna vegada en castellà, com fou sobretot el cas del pare Alfons M. Gubianas, que al costat de múltiples articles en català vulgaritzà en diversos volums en castellà –molt coneguts– els textos litúrgics, d'acord amb les directrius del Congrés de 1915, amb motiu del qual ja s'havia editat un *Eucologi* molt difós en català. En algun cas, l'abat Marcet ajudà econòmicament a l'edició d'aquests llibres, com per exemple la de la versió catalana d'una obra destinada al jovent, *La perla de les virtuts*, del pare Adolf de Doss –traduïda pel monjo Joan Roca–, editada el 1917 pel Foment de Pietat Catalana». D'aquesta manera podem entendre millor el perquè de l'establiment del contacte amb Montserrat.

dir que durant unes hores cada setmana s'imparteixen coneixements de la llengua catalana, de la mateixa forma que durant unes hores per setmana se fan classes de francès, anglès o llatí. Classes en llengua catalana significa que s'empra la llengua catalana com a llengua vehicular per ensenyar qualsevol matèria, geografia, matemàtiques o ciències naturals.».

2.1. Uns precedents

Abans d'endinsar-nos de ple en els primers cursos de llengua catalana organitzats per l'Obra, convé esmentar i destacar altres cursos no oficials impartits, per una banda, per Aina Moll Marquès, filla de Francesc de Borja Moll, i, per altra banda, per Gabriel Barceló al Col·legi Ramon Llull de Manacor.²⁶

«Els primers cursos de català organitzats dins un centre d'ensenyament en plena època franquista els va impartir n' Aina Moll a l'Institut Femení d'Ensenyament Mitjà Joan Alcover de Palma.»²⁷ Aina Moll era professora de francès del centre docent, on ja havia estudiat el batxillerat anys abans, fet que va fer que el director del centre li permetés dur a terme els cursos de llengua catalana. Un grup petit d'alumnes de les seves classes de francès es va interessar per la formació en llengua catalana i Aina Moll va organitzar aquestes accions formatives, que es feien durant una hora, tres dies a la setmana. Ensenyava llengua, gramàtica i literatura. Les dues primeres les treballava amb *La Lengua de las Baleares*, de Francesc de Borja Moll, i la tercera, a través de l'estudi d'obres d'autors, tant clàssics com contemporanis. Aquests cursos s'allargaren fins ben entrada la dècada dels setanta.²⁸

«L'any següent del primer curs de català organitzat a Palma per Aina Moll dins un centre educatiu en ple règim franquista, en Gabriel Barceló Bover, que aleshores era professor de dibuix, que s'encarregava també de les hores d'estudi del Col·legi Ramon Llull i que ja començava a mostrar un interès creixent per l'ensenyament de la llengua catalana, va organitzar un primer curs de forma molt semblant a com ho havia fet Aina Moll. Ell coneixia aquella experiència i ben segur que el va animar a repetir-la a Manacor. Aquell primer curs va acabar amb algunes pors, però va donar esperança.

»El 1961 es començaren a impartir aquestes classes amb un grup d'alumnes de batxillerat del col·legi que es varen mostrar receptius a la idea d'aprendre català. Eren només un grup reduït, entorn a sis o set, d'entre els alumnes que assistien a les classes de dibuix i a les hores d'estudi (hores que s'intercalaven entre classe i classe i que els alumnes dedicaven a fer deures o a preparar la classe vinent). Aquesta va ser la primera promoció d'aquesta experiència clandestina.

»El curs de català s'impartia en hores d'esbarjo i també s'aprofitava una part de les hores de dibuix. [...]

»En aquest primer curs l'alumnat no s'examinava. Al curs següent (1962/63) sí que ja es motivava els alumnes perquè assistissin a l'examen de l'OCB a l'Estudi General Lul·lià, i uns anys més tard (1965/66) va ser una delegació de l'Obra la que va venir a Manacor per examinar-los a fi de curs.»²⁹

²⁶ SÁEZ QUETGLAS, Daniel. «L'Escola Municipal de Mallorca. Antecedents - Inauguració de l'Escola (1960-1973).» A: *Manacor: tradició i modernitat (s. XVI - s. XX). IV Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Manacor: Ajuntament, 2007.

²⁷ *Ibidem*, p. 72.

²⁸ *Ibidem*, p. 73.

²⁹ *Ibidem*, p. 74-75.

3. Els primers cursos de llengua i literatura catalana organitzats per l'Obra Cultural Balear

El primer pla de treball³⁰ de l'Obra Cultural Balear per a l'any 1963 recull al primer punt, com hem deixat palès al segon apartat de l'article, l'organització d'un curs de llengua i literatura catalana, de grau elemental. El curs s'havia de dur a terme a l'Estudi General Lul·lià, com també s'hi havien de realitzar els exàmens, s'havien de procurar més cursos en altres tres centres docents i s'havien de garantir uns premis per als alumnes considerats aptes en les proves d'avaluació que realitzarien en finalitzar el curs, diferents en funció del resultat de l'examen.

El 22 de gener de 1963 començava el primer curs de llengua i literatura catalana a l'Estudi General Lul·lià. Set dies abans de l'inici, en reunió del Consell de Gestió,³¹ s'acordà anunciar als tres diaris locals, dos dies alternatius, el Curs de Llengua i Literatura Mallorquina que se celebraria a l'Estudi General Lul·lià. El dia 29 del mateix mes de gener, en reunió del Consell de Gestió, Francesc de Borja Moll dona compte de l'èxit dels cursos, expressant que hi havia una cinquantena d'alumnes matriculats.

Seguint el pla de treball establert per a aquell any, durant el curs 1962-63 es dugueren a terme altres cursos de llengua en centres docents de Palma, d'Inca i de Sóller; alguns organitzats per l'Obra i altres pel mateix centre on s'impartien, iniciats mesos abans de la fundació de l'entitat. Prenent com a referència l'acta de l'examen final del curs d'hivern, signada en data 30 de maig de 1963 pel tribunal qualificador de la prova, sabem que aquests cursos es realitzaren al Col·legi Ramon Llull d'Inca,³² a l'Associació d'Antics Alumnes del Col·legi dels Sagrats Cors de Sóller i, a Palma, al Col·legi Ramiro de Maeztu³³ i al Seminari Conciliar (Son Gibert), a més dels impartits a l'Estudi General Lul·lià.

Els alumnes assistents als cursos, tant els de l'Estudi General Lul·lià com els de la resta de centres, s'examinaren davant un tribunal qualificador al mateix Estudi General. No s'hi presentaren tots els assistents als cursos als diferents indrets de l'illa. El primer tribunal d'examen estava compost pel president de l'Obra, Miquel Forteza Pinya, pel vicedirector de l'Estudi General Lul·lià i vocal de la Junta Directiva de l'Obra Joan Pons Marquès, i pels professors: Francesc de Borja Moll i Casanovas, Antoni Gacies i Andreu Arbona. L'examen es va convocar per al 30 d'abril de 1963, a les 19.30 hores; s'hi presentaren 66 alumnes.

³⁰ Recordem que es va aprovar en la primera Assemblea General ordinària de l'entitat i que queda reproduït en aquest article.

³¹ Acta número 2 del Consell de Gestió, data: 14/01/1963. Primer llibre d'actes del Consell de Gestió. Arxiu de l'Obra Cultural Balear.

³² En la sessió del Consell de Gestió de data 29 de gener de 1963 s'informà del Curs de Llengua Mallorquina que s'havia implantat al Col·legi Ramon Llull d'Inca. Es considerà l'acord d'enviament d'una carta de felicitació al director del centre docent, invitant-lo també que els seus alumnes es presentassin als exàmens que se celebrarien al mes de maig d'aquell any a l'Estudi General Lul·lià, per tal que poguessin beneficiar-se dels premis que serien concedits als alumnes examinats, d'acord amb les qualificacions obtingudes. Sabem també que des d'aquest col·legi es varen demanar 75 exemplars de la *Gramàtica normativa per a ús dels escriptors balears*, elaborada per Francesc de Borja Moll.

³³ En la sessió del Consell de Gestió de data 29 de gener de 1963 s'acordà fer gestions amb l'objectiu que s'establiessin, amb la seguretat de comptar amb l'ajuda de l'Obra, lliçons periòdiques i sistemàtiques de mallorquí als col·legis Ramiro de Maeztu i Sant Francesc, de Palma; el president de l'Obra signaria cartes adreçades als centres docents. La resposta afirmativa del director del Col·legi Ramiro de Maeztu va fer que el Consell acordàs que el vocal mossèn Josep Capó fos l'encarregat de posar-se d'acord amb el director del centre, a l'objecte d'organitzar les classes i començar les lliçons al més aviat possible. Llorenç Vidal i Vidal es va oferir per donar les lliçons al col·legi de manera gratuïta.

L'examen constava de dos exercicis: un dictat i una traducció (es proposava un text en llengua castellana per traduir-lo a la llengua catalana); ambdós exercicis s'elegien a sort. El dictat es va fer d'un fragment del llibre *La minyonia d'un infant orat*, de mossèn Llorenç Riber, i la traducció del castellà al català, d'un fragment de *Volvoreta*, de Wenceslao Fernández Florez.

El tribunal va qualificar els exàmens seguint dos criteris: un per als adults i un de més benigne per als d'edat inferior als disset anys, a l'efecte que figuràs gent jove dins les tres qualificacions. Es prengué en consideració el següent:

Quadre 1

Qualificació	Nombre màxim de faltes	
	Adults (>17 anys)	Joves (<17 anys)
Excel·lent	5	15
Notable	12	25
Aprovat	30	60

L'establiment d'aquests criteris podia variar en els diferents cursos escolars. El tribunal qualificador, en reunir-se per a realitzar l'avaluació dels exàmens, decidia els llistats dels quals es regiria la correcció de les proves d'aquell any. Així mateix, no s'allunyaven molt els criteris d'un curs a l'altre.

El resultat de l'examen fou la concessió de vint-i-nou diplomes d'aprovat, vint-i-dos de notable i vuit d'excel·lent. Tots els alumnes aptes serien obsequiats amb una sèrie de premis, que tot seguit detallam: els qui obtenguessin la qualificació d'aprovat rebrien un lot de llibres per un valor aproximat de cent pessetes; els qui fossin qualificats amb un notable obtendrien un premi en metàl·lic de cinc-centes pessetes; i els qui obtenguessin la qualificació d'excel·lent serien premiats amb un viatge i estada de quatre dies a Barcelona. A més, tots rebrien un diploma acreditatiu de la qualificació obtinguda.

Els premis lliurats en els diferents cursos, des de 1962 fins a 1969, foren els mateixos, en quantitat i per categoria. S'anà incrementant (en poca mesura) el valor del lot de llibres dels alumnes que obtenien l'aprovat. El curs 1962-63 es concediren dues mencions especials: una a l'alumne més jove considerat apte en les proves, i l'altra a l'alumne que havia demostrat més esforç. No tenim constància si les mencions se seguiren concedint en els tres cursos següents. Fou a partir del curs 1966-67 que s'atorgaren dos premis especials: el ja esmentat a la precocitat (el premi era d'un lot de deu volums de rondalles), i un premi a la puntuació més alta obtinguda, concedit per la Fundació Mateu Torrens i Salort,³⁴ d'Alcúdia, que consistia en una medalla de bronze.

L'11 de juny de 1963 se celebrà, a l'Aula Magna de l'Estudi General Lul·lià, la festa de fi de curs i lliurament de premis als alumnes considerats aptes en la prova final, així com el lliurament del premi al concurs de redacció Catalina Bernat, organitzat per l'Obra, gràcies a l'aportació de mil pessetes (premi al guanyador del concurs) feta per la senyora Bernat.

Per a l'any 1963-64 es va planificar un curs de grau elemental, que tendria una durada de dos trimestres (el darrer de l'any 1963 i el primer de 1964, el curs s'iniciava el 7 d'octubre);

³⁴ Entitat privada creada per tal d'elevat el nivell cultural del municipi d'Alcúdia.

i un curs de grau mitjà, previst per al segon trimestre de 1964. El mes d'agost de 1963 s'inicia el contacte amb alguns directors d'institut d'ensenyament mitjà,³⁵ a l'efecte de continuar l'experiència de l'any anterior, oferint subvenció i suport mutu, considerant que també es poguessin interessar a participar en l'organització.

Finalment, i a banda dels cursos impartits a l'Estudi General, se n'impartiren als centres següents: als col·legis d'ensenyament mitjà Monti-sion, Sant Francesc i dels pares teatins; a l'Institut Nacional Femení Joan Alcover, al Seminari Diocesà, i al convent de Sant Francesc, de Palma. Fora de Palma: al Col·legi Mare de Déu de Sant Salvador d'Artà, al Col·legi Beat Ramon Llull d'Inca, al Col·legi de Lluçmajor, al Seminari Franciscà de la Porciúncula, al Casal de Cultura de Sóller i a l'Institut Laboral de Felanitx. Durant aquest any escolar es va organitzar també un curs de llengua catalana per correspondència.

Aquell mateix any escolar es varen organitzar dos cursos intensius de capacitació per a professorat de llengua catalana, de grau elemental; un al Seminari Diocesà i l'altre a l'Estudi General Lul·lià, ambdós dirigits per Francesc de Borja Moll. La principal dificultat³⁶ per al bon funcionament dels cursos d'ensenyament de llengua catalana organitzats per l'Obra, era l'escassetat de persones preparades per a l'exercici docent d'aquesta llengua, fet pel qual decidiren organitzar aquests cursos intensius. El tribunal qualificador en aquest cas restà compost per Joan Pons Marquès, Jaume Busquets Mulet, Francesc de Borja Moll i Miquel Fullana. Aquests cursos, però, tenen un doble origen. Per una banda, el que ja hem exposat, el de reforçar el cos de docents d'on podia beure l'Obra. I, per altra banda, les beques Joan Crespi³⁷. En sessió del Consell de data 26 de novembre de 1963 es va acordar, en referència a aquestes beques, el següent:

- a) Organitzar un curs intensiu de professorat de llengua i literatura catalana dins el primer semestre de l'any 1964, que durarà dos mesos, amb classe diària.
- b) Adjudicar 10 beques entre els sol·licitants que en siguin mereixedors i no tinguin més de 50 anys d'edat.
- c) L'import de les beques serà de 2.000 pessetes més les despeses de desplaçament per a aquells becaris residents fora de Palma.
- d) La Secció Filològica de l'Estudi General Lul·lià podria examinar i donar els títols de professor elemental.

Els cursos de capacitació de professorat de llengua catalana se seguiren organitzant, en diferents graus, els anys que aquí ens ocupen. Ara bé, ens centrarem en aquest article, tal com el títol ens indica, sols en els cursos de llengua i literatura catalana.

A partir del curs 1967-68 els exàmens no sols es realitzaren a l'Estudi General Lul·lià sinó que, en funció del nombre d'alumnes, es feren en cada un dels pobles on ja s'havien impartit els cursos. El director dels cursos, juntament amb el secretari, Miquel Fullana, es

³⁵ El Consell de Gestió acorda, en data 21 d'agost de 1963, i amb una gestió prèvia feta pels consellers que s'hi oferiren, escriure als directors dels col·legis Monti-sion, Sant Francesc, dels pares teatins de Palma, Ramiro de Maeztu i La Salle, per comunicar-los el que tenia planificat l'entitat. El mateix Consell, en data 29 d'octubre de 1963, acorda formar una comissió amb l'objectiu de visitar els directors dels col·legis Sant Francesc, dels pares teatins, La Salle, Ramiro de Maeztu i Monti-sion, comissió formada pel president i alguns directius.

³⁶ Dificultat expressada per l'entitat en la memòria de les ensenyances professades durant el curs 1963-64, i en diverses actes de reunions del Consell de Gestió. Arxiu de l'Obra Cultural Balear.

³⁷ A principi de 1963 el Consell de l'Obra s'assabenta (acta número 3 del Consell de Gestió, data: 29/01/1963. Primer llibre d'actes del Consell de Gestió. Arxiu de l'Obra Cultural Balear), a través de Maria Plaza,

desplaçà als pobles de Manacor, Felanitx, Campos, Lluçmajor, Campanet i Pollença.³⁸ Per al curs 1968-69 s'acordà, per causes econòmiques, temporals i físiques (no podien anar a tots els pobles que en realitat volien), que tots els exàmens es realitzassin a Palma, i s'oferiren dues convocatòries, una el matí i l'altra l'horabaixa, per tal de facilitar els desplaçaments.³⁹

En resum, a continuació indicarem l'evolució d'aquestes activitats fins a l'any 1969, que, com hom sap, és el límit de la nostra recerca.

Evolució de l'alumnat

Quadre 2

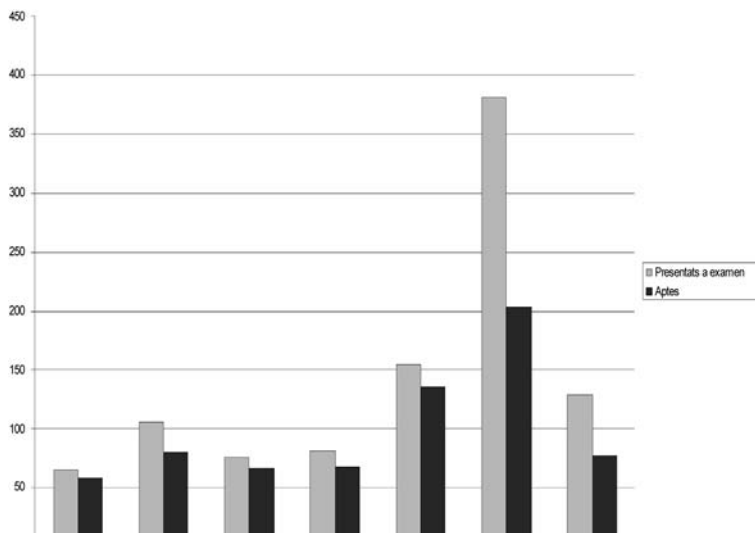
Curs (any escolar)	1962-63	1963-64	1964-65	1965-66	1966-67		1967-68		1968-69	
	Gran Elemental	Elemental	Elemental	Elemental	Elemental	Mitjà	Elemental	Mitjà	Elemental	Mitjà
Presentats a examen	66	107	77	82	155		372	10	123	
Aptes	59	81	67	69	93	44	196	8	71	
Excel·lent	8	11	10	9	6	4	11	0	6	
Notable	22	15	30	29	50	20	43	0	17	
Qualificacions	29	55	27	31	37	20	142	8	48	
Dones	7	17	14	15	29	18	50	3	12	
Homes	52	64	53	54	64	26	146	5	59	

esposa d'Andreu Crespí Salom, soci de l'entitat, de l'existència d'un llegat per a l'ensenyament i el patrocini de publicacions en llengua catalana, llegat instituit per Joan Crespí i Moyà, oncle d'Andreu Crespí, i administrat per l'advocat de Barcelona Josep Vilardaga. Miquel Forteza acompanyà Francesc de Borja Moll en el viatge a Barcelona amb els alumnes d'excel·lent d'aquell any i, aprofitant l'estada, visità Josep Vilardaga. Aquest explicà a Miquel Forteza que, una vegada morta l'esposa de Joan Crespí, usufructuària del llegat, estava destinat a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. En sessió del Consell del mes d'octubre (acta número 14 del Consell de Gestió, data: 05/10/1963. Primer llibre d'actes del Consell de Gestió. Arxiu de l'Obra Cultural Balear) es llegí una carta adreçada per Josep Vilardaga que informava que s'havia posat a la disposició de l'Obra Cultural Balear la quantitat de cent mil pessetes per al foment i difusió de la llengua i la cultura autòctones, i que es desitjava saber la inversió que l'entitat pensava fer d'aquesta quantitat. S'acorda, per unanimitat, crear beques d'estudi amb el nom de Joan Crespí Moyà per a formar professors de llengua catalana. A l'objecte que les beques tinguessin l'eficàcia que es desitjava, es va afegir que els becaris, després d'obtenir el títol de professor, impartirien un curs d'ensenyament de llengua catalana al lloc i en la data que designàs l'Obra. L'acord comptà amb el beneplàcit del senyor Crespí, present a la reunió del Consell, convidat pel president, qui mostrà als consellers un retrat del seu oncle Joan i el regalà a l'entitat. Vegeu també: FULLANA LLOMPART, Miquel. *Els 10 primers anys de l'Obra Cultural Balear*. Palma: Obra Cultural Balear, 1991, p. 19.

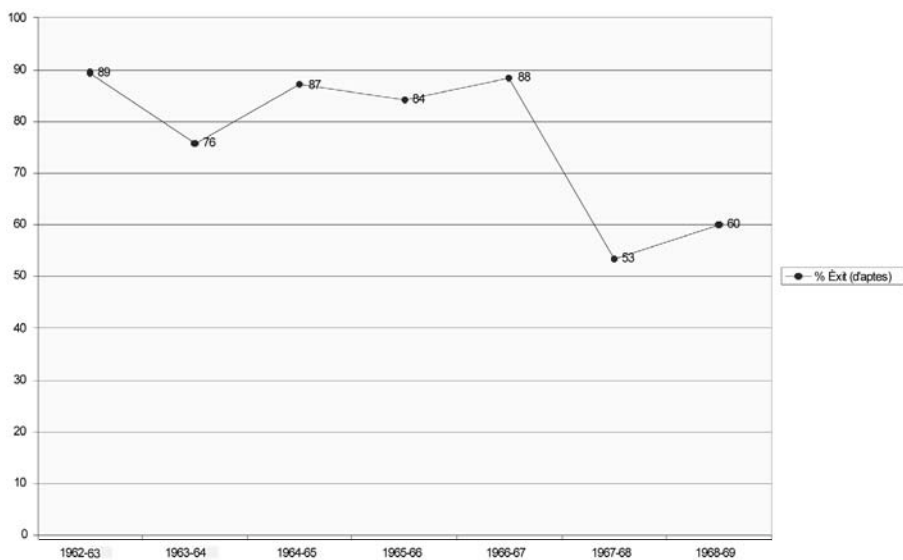
³⁸ Actes número 59 i número 60 del Consell del Gestió, dates: 30/04/1968 i 18/06/1968, respectivament. Primer llibre d'actes del Consell de Gestió. Arxiu de l'Obra Cultural Balear.

³⁹ Acta número 68 del Consell de Gestió, data: 26/05/1969. Segon llibre d'actes del Consell de Gestió. Arxiu de l'Obra Cultural Balear.

Evolució de l'alumnat, en funció del percentatge d'èxit

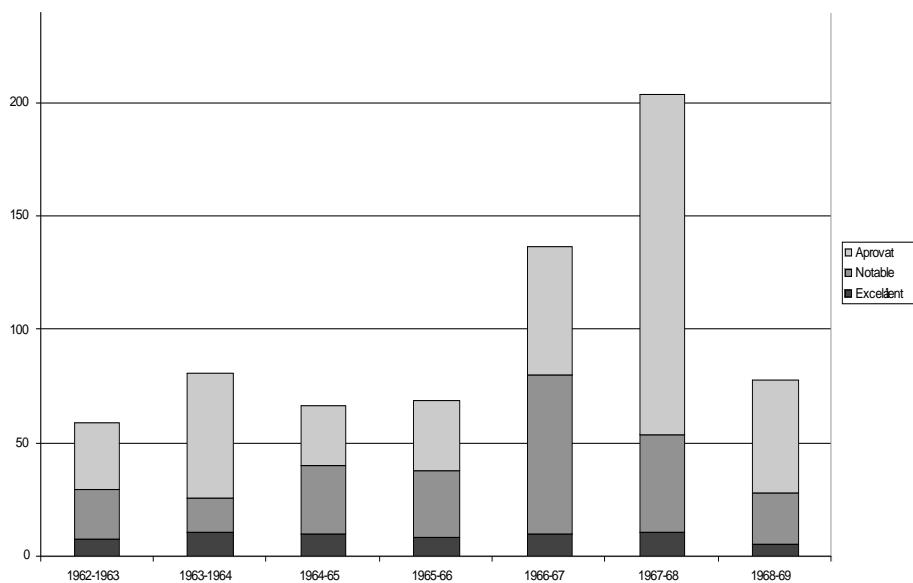


Gràfic 1



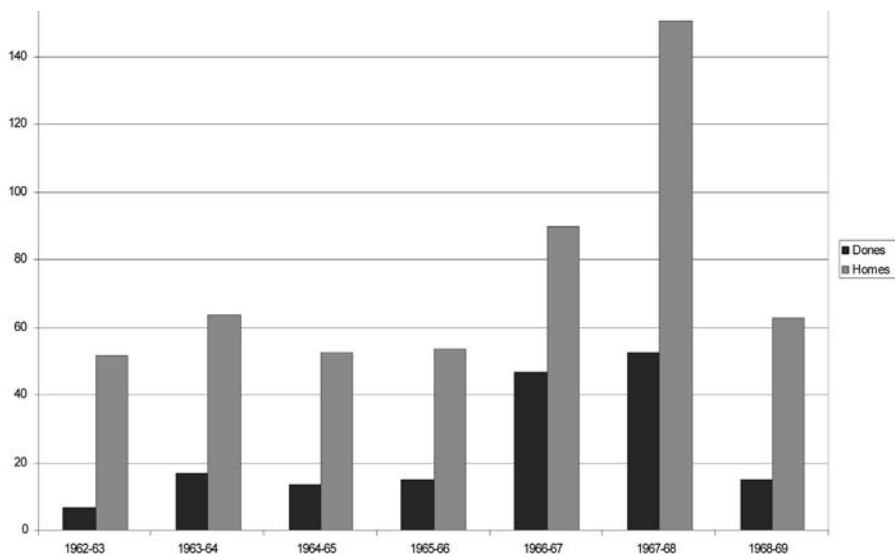
Gràfic 2

Evolució de l'alumnat i les qualificacions



Gràfic 3

L'alumnat apte, per sexes



Gràfic 4

Evolució de l'oferta per centres

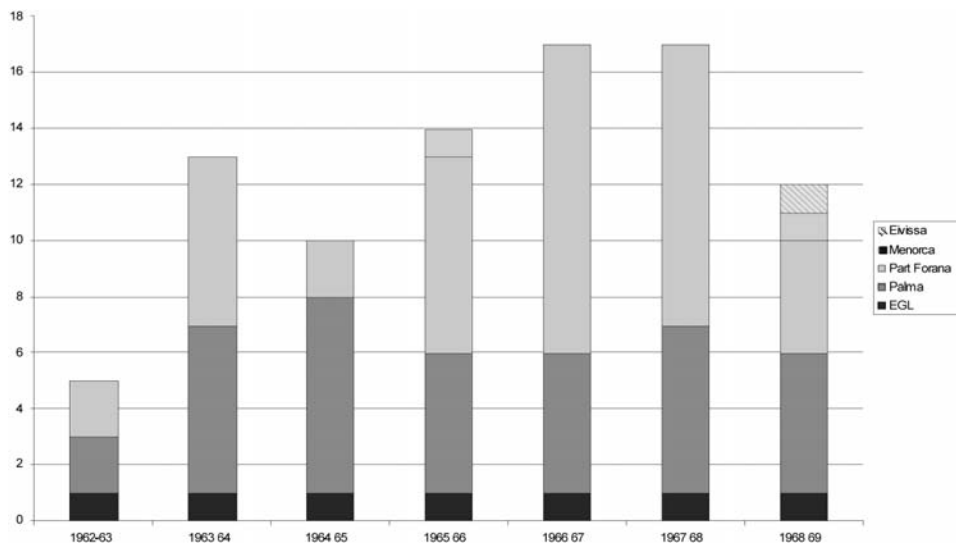
Quadre 3

	Palma	Part Forana	Menorca	Eivissa
1962-63	EGL Seminari Diocesà Col·legi Ramiro de Maeztu	Col·legi Beat Ramon Llull, Inca Associació d'Antics Alumnes del Col·legi dels Sagrats Cors de Sóller		
1963-64	EGL Seminari Diocesà Col·legi Monti-sion Col·legi Sant Francesc Col·legi dels Pares Tatinis Institut Nacional Femení Joan Alcover Convent de Sant Francesc	Col·legi Beat Ramon Llull, Inca Col·legi de Lluçmajor Casal de Cultura de Sóller Seminari Franciscà la Porciúncula Col·legi Mare de Déu de Sant Salvador d'Artà Institut Laboral de Felanitx		
1964-65	EGL Seminari Diocesà Col·legi Monti-sion Col·legi Sant Francesc Col·legi dels Pares Tatinis Institut Nacional Femení Joan Alcover Institut Nacional Masculí Ramon Llull Col·legi Lluís Vives	Col·legi Municipal de sa Pobla Acadèmia particular de Mn. Miquel Julià, Manacor		
1965-66	EGL Seminari Diocesà Col·legi Monti-sion Institut Nacional Femení Joan Alcover Col·legi Lluís Vives Col·legi Sant Josep Obrer	Seminari Franciscà la Porciúncula Col·legi Mare de Déu de Sant Salvador d'Artà Col·legi Municipal de sa Pobla Col·legi Sant Bonaventura, Lluçmajor Col·legi Sant Vicenç de Paül, Lluçmajor	Col·legi Municipal Ramon Llull, Manacor Agrupació d'Escoltisme de Manacor	Ateneu de Maó
1966-67	EGL Seminari Diocesà Col·legi Monti-sion Institut Nacional Femení Joan Alcover Col·legi Lluís Vives Col·legi CIDÉ	Casal de Cultura de Sóller Seminari Franciscà la Porciúncula Col·legi Sant Bonaventura, Lluçmajor Col·legi Sant Vicenç de Paül, Lluçmajor Col·legi Municipal Ramon Llull, Manacor Centre Saló Fènix, Manacor	Centre Parroquial d'Artà Club Pollença Col·legi Joan Estelrich, Felanitx Centre d'Art i Cultura d'Inca Grup Escolar de Petra	
1967-68	EGL Seminari Diocesà Col·legi Pius XII Institut Nacional Femení Joan Alcover Institut Nacional Masculí Ramon Llull Col·legi Lluís Vives Col·legi CIDÉ	Casal de Cultura de Sóller Seminari Franciscà la Porciúncula Col·legi Sant Bonaventura, Lluçmajor Col·legi Sant Vicenç de Paül, Lluçmajor Centre Cultural Recreatiu de Lluçmajor Col·legi Municipal Ramon Llull, Manacor Col·legi Municipal de Felanitx	Col·legi Municipal de Pollença Col·legi Fra Joan Ballester, Campos Centre Cultural de Campanet	
1968-69	EGL Seminari Diocesà Institut Nacional Femení Joan Alcover Col·legi Sant Josep Obrer Col·legi Lluís Vives Col·legi CIDÉ	Col·legi d'Ensenyament Mitjà de Lluçmajor Col·legi d'Ensenyament Mitjà de Lluçmajor Col·legi Municipal Ramon Llull, Manacor Col·legi d'Ensenyament Mitjà de Pollença	Ateneu de Maó	Centre Cultural Ebusus

Centres on s'imparten els cursos, per any escolar i ubicació

Quadre 4

Curs de Llengua i Literatura Catalana							
	1962-63	1963-64	1964-65	1965-66	1966-67	1967-68	1968-69
EGL	1	1	1	1	1	1	1
Palma	2	6	7	5	5	6	5
Part Forana	2	6	2	7	11	10	4
Menorca	0	0	0	1	0	0	1
Eivissa	0	0	0	0	0	0	1



Gràfic 5

4. Algunes conclusions

L'Obra Cultural Balear, entitat dedicada principalment al foment i l'impuls de la llengua i la cultura autòctones, es va crear formalment el 31 de desembre de 1962. L'atorgament de l'escriptura fou el 21 de desembre d'aquell any, però no fou aprovada per l'Assemblea General, juntament amb l'acta de constitució, fins l'esmentat dia 31. D'ençà de la seva constitució, ha organitzat cursos de llengua i literatura catalana, entre d'altres, per cobrir la seva dedicació principal. La tasca desenvolupada per l'Obra va cobrir molts altres aspectes, que en aquest article no hem tractat, tots enfocats cap al seu objectiu essencial.

Durant alguns cursos escolars anteriors al curs 1962-63 trobam, hem dit, dues experiències prèvies, amb una certa estructura i formalitat. Els docents protagonistes d'ambdós episodis tenien una relació directa amb l'Obra Cultural Balear. D'una banda, Aina Moll Marquès n'era sòcia fundadora i era filla de l'instigador del projecte, Francesc de Borja Moll. D'altra banda, i potser de manera més indirecta inicialment, Gabriel Barceló Bover ja coneixia l'experiència d'Aina Moll i, a més, va mantenir una estreta relació amb els cursos organitzats per l'Obra des dels inicis. Primerament, es va formar en els cursos de llengua i de professorat gestionats per l'Obra, per, més tard, donar suport en les accions formatives que l'Obra duria a terme a la Part Forana.

Els cursos patrocinats per l'Obra Cultural Balear varen començar l'any 1963. Consideram, però, el primer curs escolar el de 1962-63, ja que els alumnes que varen començar la seva formació en llengua catalana a final de 1962 al Col·legi Ramiro de Maeztu, de Palma, i a l'Associació d'Antics Alumnes del Col·legi dels Sagrats Cors, de Sóller, varen participar en els exàmens realitzats a l'Estudi General Lul·lià aquell primer any acadèmic, juntament amb la resta d'alumnes que assistiren a les classes de l'Estudi.

Aquell primer any 1962-63 hi va haver uns cent alumnes matriculats. El segon curs, el de 1963-64, la matrícula augmentà fins als tres-cents matriculats. Durant aquests set cursos que analitzam, però, no hi ha un augment clar de la matrícula, llevat dels dos primers cursos que ja hem esmentat, més aviat es manté. En canvi, el nombre d'alumnes que llavors es presenten als exàmens és una dada que va incrementant-se, amb una punta exagerada durant el curs 1967-68. Podem aventurar-nos i dir que tant professors com alumnes estaven cada cop més preparats; uns en l'exercici docent i els altres en la formació personal de la llengua que usaven la major part del temps. Cal mencionar que l'oferta dels cursos, és a dir, els centres que oferien la possibilitat d'estudiar llengua i literatura catalana, amb el suport de l'Obra, també va anar creixent, si bé alguns centres deixen d'oferir els cursos qualche any, com és el cas del curs 1964-65, però els supleixen en l'estadística altres que s'hi anaven afegint.

L'oferta de centres va anar creixent, sobretot fora de Palma. Inicialment, el nombre de centres de Palma era molt similar al de centres de fora; a poc a poc varen arribar a ser més els centres dels diferents pobles de Mallorca que oferien cursos. Els darrers anys, es varen obrir a les altres illes: el curs 1965-66 a Menorca i el 1968-69 a Menorca i a Eivissa.

El percentatge d'èxit d'aquests cursos fou bastant elevat. Durant els cinc primers anys oscil·lava entre el 75 per cent i el 90 per cent, però patí una davallada important durant el curs 1967-68 i s'estabilitzà el curs següent, 1968-69. No podem deixar de banda que a partir de 1966 es comencen a computar en les estadístiques els dos graus de l'oferta formativa: l'elemental i el mitjà. En referència a les qualificacions obtingudes, podem dir que el nombre d'alumnes que resultaven aptes en la prova final amb la nota d'excel·lent no va variar gaire en els set cursos analitzats, a diferència dels qui la superaven amb notable, nombre que va anar incrementant-se subtilment, i patí una davallada en el darrer curs descrit, però la xifra, seguint en la tendència en augment, és proporcional als aspirants que s'hi presentaren. El nombre d'alumnes que va obtenir la nota d'aprobat era, llevat del curs 1964-65, sempre el més alt.

Per acabar, hem volgut fer al·lusió al percentatge de les dones que resultaven aptes de les proves finals. Podem veure que sempre hi havia més homes que dones, encara que la tendència de la participació femenina era la d'augmentar. Així, tenim un 12 per cent de dones en el primer curs, 1962-63, entre un 21 i un 22 per cent els tres cursos següents, per passar a un 34 per cent el curs 1966-67 i un 26 per cent el 1967-68. El darrer curs analitzat, com hem dit, va minvar en tots els aspectes estudiats, excepte en el nombre de centres que oferien la formació, en què la baixada fou menys significativa.

5. Referències bibliogràfiques

- CENDRÓS CARBONELL, Joan B. (1986): «La fundació i els primers anys d'Òmnium Cultural». A: AAVV. *Òmnium Cultural: 1961-1986. XXV Aniversari*. Barcelona: Òmnium Cultural.
- COLOM CAÑELLAS, Antoni J. (1983): *Nacionalisme i educació a Mallorca*. Palma: Obra Cultural Balear (Monografies, 12).
- FULLANA LLOMPART, Miquel (1991): *Els 10 primers anys de l'Obra Cultural Balear*. Palma: Obra Cultural Balear.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1986): *L'Institut d'Estudis Catalans: 1907-1986*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans,

- MAGRINYÀ BRULL, Josep M. (1997): *10 Anys de Premis 31 de Desembre*. Palma: Obra Cultural Balear,
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2012): *Els creadors del Montserrat modern. Cent anys de servei a la cultura catalana*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2a ed.
- MAYOL AMENGUAL, Jaume. (2011): *L'arquitectura escolar de Guillem Forteza Pinya. Societat, cultura i política a la Mallorca de començament del segle XX*. Palma: Leonard Muntaner Editor i Institut d'Estudis Baleàrics.
- MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja (1975): *Els altres quaranta anys (1935-1974)*. Palma: Editorial Moll.
- OLIVER JAUME, Jaume (1985): *Per què la nostra llengua és viva? (Ensenyament i actituds lingüístiques familiars). Campanya per la normalització lingüística a les Illes Balears*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears.
- SÁEZ QUETGLAS, Daniel (2007): «L'Escola Municipal de Mallorca. Antecedents - Inauguració de l'Escola (1960-1973)». A: *Manacor: tradició i modernitat (s. XVI - s. XX). IV Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Manacor: Ajuntament.
- «L'ensenyament de la llengua catalana a Mallorca a finals del franquisme. L'Obra Cultural Balear i la creació de l'Escola Municipal de Mallorca de Manacor (1960-1980)». A: *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, núm. 17, p. 237-258. Catalunya: IEC-UIB, gener-juny 2011.

De l'arxiu de l'Obra Cultural Balear s'ha consultat:

Primer llibre d'actes del Consell de Gestió

Segon llibre d'actes del Consell de Gestió

Primer llibre d'actes de les assemblees generals

Arxiu de Miquel Fullana Llompert, lliurat al president de l'Obra en data 29 d'octubre de 1991.

L'autora

Elvira Salom Abellán és llicenciada en Pedagogia per la Universitat de les Illes Balears. Actualment treballa en el seu projecte de recerca, dirigit pel catedràtic Antoni J. Colom Cañellas, centrat en la història de l'educació contemporània.